

підкреслює еволюцію СНБ як адаптивної реакції на глобальну та регіональну динаміку. Спираючись на український та американський досвід, дослідження пропонує розуміння того, як потрібно розроблювати ефективні стратегії, які відповідають національним та міжнародним цілям.

Дослідження також закликає до посилення міждисциплінарної співпраці між експертами з права, економіки та політики для вдосконалення СНБ України відповідно до євроінтеграційних прагнень. На завершення він виступає за порівняльну оцінку європейських СНБ для інформування про майбутні стратегії України. Загалом у документі підкреслюється роль Стратегії як дорожньої карти національного розвитку та сигналу стратегічних пріоритетів на глобальній арені.

Ключові слова: Стратегія національної безпеки, світовий порядок, національні інтереси, суверенітет, порівняльний аналіз.

DOI: <http://doi.org/10.51369/3083-5917-2025-2-4>

УДК 378.147(045)

Сергій КОНСТАНТИНОВ

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін,
Національна академія Служби безпеки України
ORCID: 0000-0003-1192-2345

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТА ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Вища освіта, особливо у військових навчальних закладах і закладах зі специфічними умовами навчання, відіграє ключову роль у формуванні професійних здібностей та особистісного розвитку курсантів. Забезпечення якості освіти в таких установах є пріоритетним завданням, оскільки воно впливає на підготовку фахівців, які призначені для виконання важливих функцій у суспільстві та обороні України.

Організація системи забезпечення якості включає розроблення та впровадження стандартів, які відповідають специфіці вищої військової освіти або освіти зі специфічними умовами, забезпечує однаковий рівень якості навчання, проведення систематичних внутрішніх і зовнішніх оцінювань, що допомагає виявляти сильні та слабкі сторони освітнього процесу й шукати шляхи його вдосконалення, постійне підвищення кваліфікації та актуалізації практичних навичок науково-педагогічного складу, залучення стейкхолдерів і курсантів до процесу оцінки якості навчання через опитування. Обговорення та участь у робочих групах дає змогу отримати об'єктивні відгуки та пропозиції щодо покращення освітнього процесу. Врахування вимог роботодавців до майбутніх фахівців дозволяє адаптувати програми підготовки здобувачів вищої освіти до потреб ринку праці.

Використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі сприяє підвищенню ефективності та доступності освіти. Залучення курсантів до реальних умов несення служби та симуляційних вправ допомагає розвивати їхні практичні навички та

© Константіннов С., 2025

уміння працювати в команді. Тому забезпечення якості вищої освіти у вищих військових навчальних закладах і закладах зі специфічними умовами навчання є складним і багатограним процесом, який вимагає системного підходу та постійного вдосконалення.

Шляхи, описані у статті, можуть слугувати основою для розробки ефективних стратегій управління якістю освіти та підвищення її ефективності.

Ключові слова: *якість освіти, спеціалізована освіта, система забезпечення якості навчання у вищих військових навчальних закладах і закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.*

Постановка проблеми. Якість у вищій освіті, особливо у військових навчальних закладах та закладах із специфічними умовами навчання, має важливе значення для розвитку професійних навичок та особистісного зростання курсантів, які готуються до служби у Збройних Силах України (ЗСУ), Службі безпеки України (СБУ), Державній прикордонній службі України (ДПСУ), Державній службі з надзвичайних ситуацій (ДСНС) та Міністерстві внутрішніх справ України (МВС). Забезпечення якості освіти в таких установах є головним завданням, оскільки воно впливає на готовність фахівців, які призначені для виконання важливих правоохоронних та оборонних завдань у суспільстві та захисту України. Згідно із законодавством України про вищу освіту, поняття «якості вищої освіти» визначається як відповідність умов проведення навчальної діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартів вищої освіти, професійним та (або) міжнародним стандартам (якщо вони існують), а також потребам зацікавлених сторін і суспільства. Це досягається через впровадження відповідних процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення якості освіти присвячували свої дослідження В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Банчук, Я. Болюбаш, В. Бевзенко, І. Бородін, Г. Бребан, В. Галуцько, В. Грищенко, В. Грохольський, Т. Гуржій, Е. Демський, В. Денисенко,

С. Діденко, Є. Додін, Л. Коваль, М. Ковалів, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Кузьменко, В. Курило, В. Литвиненко, Д. Лук'янець, С. Овчарук, О. Остапенко, С. Петков, Ю. Похолков, В. Слюсаренко, В. Стефанюк, В. Теремецький, В. Телелим, М. Тищенко, Ю. Шемшученко, В. Шкарупа.

Мета і завдання дослідження. Дослідження має на меті ідентифікувати проблеми забезпечення якості вищої освіти у вищих військових навчальних закладах і закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Результати дослідження можуть служити основою для подальших реформ у цій сфері та сприяти покращенню якості спеціалізованої освіти. Завдання полягає у формуванні сучасних напрямів забезпечення якості вищої освіти у вищих військових навчальних закладах і закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що напрацьовано окремі аспекти розвитку адміністрування у сфері вищої освіти, які спрямовані на удосконалення забезпечення якості вищої освіти у вищих військових навчальних закладах та закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Виклад основного матеріалу. У вищій освіті України існують різні складові системи забезпечення якості, а саме:

– внутрішня система забезпечення якості, яка діє у вищих навчальних закладах і спрямована на забезпечен-

ня якості освітньої діяльності та вищої освіти;

- зовнішня система забезпечення якості, яка контролює якість освітньої діяльності та вищої освіти в навчальних закладах ззовні;

- система забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та незалежних установ, які проводять оцінювання та забезпечення якості вищої освіти [1].

Загалом, у закладах вищої освіти внутрішня система забезпечення якості, яка діє в межах самого закладу, включає наступні кроки:

- встановлення принципів і процедур, які гарантують якість вищої освіти;

- проведення постійного моніторингу та перегляду освітніх програм із певною регулярністю;

- організація щорічного оцінювання студентів, викладачів та науково-педагогічних працівників, і публікація результатів на офіційних вебсайтах закладу, на інформаційних дошках тощо;

- забезпечення можливостей для підвищення кваліфікації фахівців, які здійснюють освітній процес;

- гарантування наявності необхідних ресурсів для навчання та самостійної роботи студентів;

- впровадження інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

- забезпечення публічності інформації про навчальні програми, академічні ступені та кваліфікації;

- розроблення ефективних заходів для запобігання академічному плагіату та виявлення його в наукових роботах працівників і студентів.

Національне агентство для забезпечення якості вищої освіти або його акредитовані партнери оцінюють, наскільки ефективно заклад вищої освіти впорався із системою, що забез-

печує якість навчання. Оцінка проводиться згідно з критеріями, затвердженими самим агентством.

Зовнішня система забезпечення якості вищої освіти має такі компоненти:

1. Забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього контролю якості навчальної діяльності в університетах та якості самої освіти.

2. Встановлення системи процедур зовнішнього контролю якості.

3. Розроблення публічних критеріїв для прийняття рішень відповідно до стандартів і рекомендацій європейського простору вищої освіти.

4. Впровадження доступного й зрозумілого звітування.

5. Проведення регулярних оглядів роботи систем забезпечення якості та механізмів реагування на отримані рекомендації й інші дії.

Система забезпечення якості в Національному агентстві забезпечення якості вищої освіти та незалежних оцінювальних установ включає в себе наступне:

1. Забезпечення наявності та ефективності процесів і процедур контролю якості зовнішнього планування вищої освіти.

2. Забезпечення належних і збалансованих ресурсів для здійснення контрольних процедур якості вищої освіти.

3. Гарантування незалежності в діяльності Національного агентства забезпечення якості вищої освіти й незалежних установ оцінювання та контролю якості вищої освіти.

4. Покладення відповідальності та здійснення інших необхідних заходів та процедур [1].

У міжнародному стандарті якості ISO:9000 (Міжнародна організація зі стандартизації) надається таке визначення поняття «якості»: це ступінь, до якого сукупність характеристик об'єкта відповідає визначеним вимогам.

Іншими словами, якість – це комбінація властивостей об'єкта та міра їхньої відповідності певним вимогам [2].

Цей підхід до розуміння «якості» вповні можна використовувати у сфері освіти. Освіта, подібно до будь-якого іншого процесу або результату людської діяльності, має свою визначену якість, що охоплює різні аспекти соціокультурної практики, організовану систему, процес і його результати. Важливими є ідея та філософія якості в освіті, наукове вивчення цієї проблеми, розуміння ролі особистісної свідомості, що включає в себе бажання до саморозвитку, культуру й методику мислення, здатність до реалізації інновацій і адаптації власної діяльності, а також світоглядних і соціальних позицій. В ідеальному випадку освіта визначається сучасним рівнем знань і мислення, не залежить від конкретних умов часу, країни або епохи, є ресурсом для будь-якого розвитку, виходячи за межі миттєвих потреб суспільства.

Щодо якості вищої освіти існує багато різноманітних тлумачень. У педагогічній літературі вже накопичилася значна кількість визначень цього поняття, яка перевищує кілька десятків. Виникають нові тлумачення, які відображають різні підходи, включаючи історичний контекст розвитку вищої освіти, потреби зацікавлених сторін (держави, роботодавців, студентів, викладачів тощо). Крім того, різні інтерпретації цього поняття потребують уточнення їх змісту.

У академічній літературі спостерігається тенденція до розробки складних моделей якості вищої освіти. Наприклад, дуже популярною є загальна модель L. Harvey і D. Green, у якій висвітлюються такі аспекти якості вищої освіти:

– вища якість (прагнення до перевершення порівняно з іншими);

– відмінність або стабільність, відповідність конкретним цілям (відповідність вимогам замовника, потребам або побажанням);

– взаємозв'язок між якістю й вартістю (можливість і строк повернення інвестицій у вищу освіту) [3, с. 12].

Близькою до їх підходу є модель Ж. Перрі, який додатково виокремлює якість вищої освіти як атрибут, що характеризує постійний розвиток [4, с. 108].

З позиції компетентнісного підходу якість вищої освіти розглядає Ю. Похолков [5], який вважає, що якість освіти – це комплекс характеристик освітнього процесу, котрий визначає послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості.

Я. Болюбаш та інші вчені трактують поняття «якість вищої освіти», як: ...сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість та зумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства [6, с. 6].

Дещо інше змістове наповнення має поняття – якість підготовки фахівців. Так, на думку О. Субетто, якість підготовки фахівців – це інтегральний показник стану навчання і рівня знань студентів, який включає комплекс ознак (компетентностей), що характеризує оволодіння системою знань і вміння використовувати їх у процесі діяльності [7, с. 71].

Отже, існує різноманітність підходів до тлумачення поняття «якість освіти», які відрізняються врахуванням різних аспектів освітнього процесу, увагою до компетентностей фахівця та його здатності застосовувати їх на практиці та іншими факторами. Ці підходи можна узагальнити за такими критеріями:

– результативність (якість освіти як результат навчально-виховного процесу);

– процесуальність (якість освіти як сукупність характеристик освітнього процесу);

– комплексність (якість освіти як процес і результат досягнення запланованого навчання);

– ефективність (якість освіти як відношення результату навчання до витрат на його досягнення). Важливо зазначити, що якість освіти може відповідати сучасним потребам, але також може бути спрямована на майбутні вимоги.

Забезпечення якості має враховувати еволюцію освіти, де виразніше виявляються як сучасні характеристики та потреби освіти, так і її перспективи.

Відповідно до підпункту 6 пункту 1 статті 1 Закону України «Про вищу освіту» вищий військовий навчальний заклад – це заклад вищої освіти, що перебуває в державній власності та забезпечує підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад’юнктів на різних рівнях вищої освіти для подальшої служби у рядах офіцерського (сержантського і старшинського) корпусу для виконання потреб Збройних Сил України, інших створених відповідно до українських законів військових формувань, центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, інших розвідувальних органів України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону.

Згідно з пунктом 4 статті 13 Закону України «Про вищу освіту», державні органи, які мають відповідальність за управління вищими військовими навчальними закладами, закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання та військовими

навчальними підрозділами закладів вищої освіти, мають право встановлювати особливі вимоги стосовно:

– керівництва зазначеними закладами та організації освітнього процесу в них;

– діяльності й повноважень органів управління та громадського самоврядування у цих закладах;

– кандидатів на керівні посади у відповідних закладах;

– призначення та звільнення керівників;

– додаткових компетентностей і програмних результатів навчання;

– спеціалізацій підготовки;

– кандидатів на педагогічні, науково-педагогічні та наукові посади;

– прав і обов’язків педагогічних, науково-педагогічних працівників та студентів;

– відрахування, переривання навчання, поновлення та переведення студентів;

– підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів;

– нормативів чисельності студентів на одну посаду науково-педагогічного працівника;

– підготовки кандидатів наук;

– складання індивідуальних навчальних планів та освітніх траєкторій;

– практичної підготовки студентів.

Разом з тим нормативно-правові акти, розроблені ЗВО, затверджуються за погодженням із Міністерством освіти і науки України.

Особливу увагу слід приділити забезпеченню вищих військових навчальних закладів України гарантіями освітньої програми. Ці заклади мають вирішальне значення у підготовці кваліфікованих кадрів для Збройних Сил України. Забезпечення якості та актуальності освітніх програм у них є важливим завданням і реалізується за допомогою спеціальних гарантій.

Гарантування освітніх програм у вищих військових навчальних закладах починається з процесу їх розробки. Цей процес зазвичай включає аналіз потреб Збройних Сил, вивчення сучасних тенденцій у військовій галузі, а також участь експертів і представників військових структур у розробці програм.

Після розробки освітніх програм вони проходять експертну оцінку та процедуру акредитації. Експертне оцінювання зазвичай проводиться спеціалістами з військового та освітнього секторів. Під час акредитації програми оцінюються на відповідність вимогам Збройних Сил, їх актуальність і практичне значення.

Гарант освітньої програми передбачає постійне оновлення та вдосконалення програм з урахуванням змін у військовій сфері, технологічного прогресу та вимог ринку праці. Цей процес може включати регулярні огляди та апробації програм, а також залучення новітніх наукових досягнень до їх розробки.

Гарант освітньої програми у вищих військових навчальних закладах України – це складна система заходів, спрямованих на забезпечення якості та актуальності військової освіти. Ці гарантії дають змогу закладам забезпечувати підготовку висококваліфікованих кадрів, які відповідають сучасним викликам та потребам Збройних Сил.

Висновки. На законодавчому рівні в Україні встановлена система забезпечення якості вищої освіти, що має дві підсистеми: внутрішнє забезпечення та зовнішнє забезпечення якості вищої освіти. Ця система також включає забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та незалежних установ.

Проте система забезпечення якості освіти повинна адаптуватися до

особливостей підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах і закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Наразі в системі професійної спеціалізованої (військової, поліцейської) освіти відсутній механізм (модель) щодо проведення ліцензійної експертизи та акредитації освітніх програм, які використовуються для підготовки військово-службовців чи поліцейських.

Слід відзначити, що створення моделі забезпечення якості професійної військової (поліцейської) освіти пов'язане, передусім, із акцентом на вирішенні актуальних проблем, необхідних для забезпечення ефективної роботи існуючої системи спеціалізованої освіти загалом. Наразі основні виклики включають:

- потребу в уточненні професій «поліцейський» і «військовий» у чинному Класифікаторі професій;
- відсутність визначеного порядку та процедур оцінювання професійних кваліфікацій;
- недостатня увага до оцінки професійних кваліфікацій у положеннях щодо існуючих установ (наприклад, НАЗЯВО) у сфері якості спеціалізованої освіти, або їх часткове врахування;
- формування системи моніторингу й оцінки якості спеціалізованої освіти, яка перебуває на етапі становлення і потребує окремого підходу.

У рамках запропонованих змін, вирішення питання інституційного забезпечення оцінювання професійних кваліфікацій передбачається здійснювати в межах моделі системи оцінювання професійних кваліфікацій. Це можливо здійснити шляхом створення в системі спеціалізованої освіти незалежного органу для оцінювання професійних кваліфікацій.

Основне завдання в цьому процесі полягає в пошуку та визначенні такої моделі забезпечення якості, яка най-

кращим чином відображатиме конкретні потреби та вимоги організації. Ця модель має належним чином поєднувати структуру та цілі діяльності з отриманими результатами, включаючи стратегічну перспективу.

Вибір конкретної моделі забезпечення якості визначається комплексом факторів, які безпосередньо впливають на вибір найпридатнішої моделі для цього виду діяльності. Це має забезпечити досягнення високого рівня якості кінцевих результатів.

Розв'язання проблеми впровадження системи якості спеціалізованої освіти буде сприяти задоволенню основних потреб Збройних Сил, Служби безпеки України, Служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Міністерства внутрішніх справ, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби України та інших складових сил безпеки та правопорядку в забезпеченні їх кваліфікованими фахівцями в умовах можливого військового вторгнення Російської Федерації на територію України. Це додає актуальності завданню створення сучасної професійної, бойової, мобільної армії, де одним із пріоритетів є вдосконалення системи військової освіти як історично сформованого соціального інституту, відповідального за передачу, накопичення та розповсюдження наукових знань у військовій і правоохоронній галузях. Цій системі, яка є своєрідним цілісним утворенням, притаманні конкретні цілі та завдання щодо подальшого вдосконалення, закономірності, прин-

ципи і суперечності розвитку тощо. Її основною місією є забезпечення та гарантування якості навчання й підготовки спеціалізованих фахівців.

Ураховуючи зазначене, вищі військові навчальні заклади зобов'язані дотримуватися загального законодавства у сфері освіти щодо отримання ліцензій на освітню діяльність і акредитації освітніх програм. Однак у їх статутах і положеннях, що регулюють освітні процеси, можуть бути встановлені додаткові вимоги (окремі положення), затверджені спільно з Міністерством освіти і науки України. При цьому особлива увага має бути зосереджена на тому, що вищі військові навчальні заклади та заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання повинні мати повну автономію в таких аспектах як:

- розроблення та затвердження освітніх програм;

- формування переліку спеціалізацій підготовки здобувачів спеціалізованої освіти;

- встановлення нормативів щодо кількості курсантів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів), які навчаються у вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, на одну посаду науково-педагогічного працівника;

- формування індивідуальних навчальних планів та індивідуальних освітніх траєкторій, вибору способів практичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2.848-VIII> (дата звернення: 26.02.2025).

2. Міжнародний стандарт ISO:9000. Система менеджменту якості. Основні положення та словник. URL: <http://www.pqm-online.com/assets/files/pubs/translations/std/>

iso-9000-2015-(ua).pdf (дата звернення: 26.02.2025).

3. Harvey L., Green D. Defining quality. *Assessment and Evaluation in Higher Education*. 1993. V. 18 (1). P. 9–34.

4. NATO military police centre of excellence quality. URL: https://www.google.com.ua/url?esrc=s&q=&rct=j&sa=U&url=https://mpcoe.org/uploads/FOR_WEB/quality_assurance/2016_NATO_MPCOE_QA_Policy.pdf&ved=2ahUKEwjBz6bs2YD-AhXX_ioKNaHBQsQFnoECAoQAg&usg=AOvVaw3Ux_QznlraRjdFC_GN1bA2 (дата звернення: 26.02.2025).

5. Похолков Ю. П. Управління якістю інженерної освіти. *Університетське управління: практика та аналіз*. 2004. № 5–6. С. 121–125.

6. Болюбаш Я. Я. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / укладачі: Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, В. Л. Гуло та ін. Київ : МОН України, ІТЗО, 2007. 76 с.

7. Субетто А. І. Категорія якості та ефективності в теорії педагогічних систем.

Управління якості підготовки спеціалістів у вищій школі. 127 с.

8. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р // Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-r#Text> (дата звернення: 26.02.2025).

9. Концепція трансформації системи військової освіти : затверджена постановою Кабінету Міністрів України 15 грудня 1997 р. № 1410 : в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1490 // Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1490-2022-p#Text> (дата звернення: 26.02.2025).

10. Зельницький А. М., Заболотний О. А., Васильєв О. М., Шабатіна Н. О. Теоретико-методологічні засади управління змінами в системі військової освіти : монографія / НУОУ ім. І. Черняхівського. Київ : НУОУ ім. І. Черняхівського, 2022. 312 с.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2025

S. Konstantinov

WAYS OF ENSURING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION IN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS AND HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS WITH SPECIFIC TRAINING CONDITIONS

Higher education, especially in military educational institutions and institutions with specific learning conditions, plays a key role in the formation of professional abilities and personal development of cadets. Ensuring the quality of education in such institutions is a priority task, as it affects the training of specialists who are assigned to perform important functions in the society and defense of Ukraine.

The organization of the quality assurance system includes the development and implementation of standards that correspond to the specifics of higher military education or education with specific conditions, ensures the same level of quality of education, conducting systematic internal and external evaluations, which helps to identify the strengths and weaknesses of the educational process and look for ways to improve it. constant improvement of qualifications and updating of practical skills of scientific and pedagogical staff, involvement of stakeholders and cadets in the process of assessing the quality of education through surveys. Discussion and participation in working groups allows you to get objective feedback and suggestions for improving the educational process. Taking into account the requirements of employers for future specialists makes it possible to adapt training programs for those seeking higher education to the needs of the labor market.

The use of modern information technologies in the educational process contributes to increasing the efficiency and accessibility of education. Involvement of cadets in real service exercises and simulation exercises helps to develop their practical skills and ability to work in a team. Therefore, ensuring the quality of higher education in higher military educational institutions and institutions with specific learning conditions is a complex and multifaceted process that requires a systematic approach and constant improvement.

The ways described in this article can serve as a basis for developing effective strategies for managing the quality of education and improving its effectiveness.

Keywords: *quality of education, specialized education, system of ensuring the quality of education in higher military educational institutions and institutions of higher education with specific educational conditions.*

DOI: <http://doi.org/10.51369/3083-5917-2025-2-5>

УДК 343.01:343.241

Євген ПИСЬМЕНСЬКИЙ

доктор юридичних наук, професор,

в. о. проректора з наукової роботи

ЗВО «Університет Короля Данила»

E-mail: yevhen.pysmenskyi@ukd.edu.ua

ORCID: 0000-0001-7761-7103

ЯКИМ Є ПРАВОВИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ?

У статті досліджено поняття покарання відповідно до його визначення у КК України (ч. 1 ст. 50 КК України). Констатується, що зазначена законодавча дефініція містить два істотних положення, яких цілком достатньо для визначення суті поняття покарання та формування його ознак.

Актуальність дослідження з-поміж іншого зумовлюється поточними тенденціями до вдосконалення інституту покарання, що простежуються в умовах воєнного стану: розширюється система покарань, окремі усталені його види трансформуються тощо.

Здійснено доктринальне тлумачення кримінально-правової норми, яку містить ч. 1 ст. 50 КК України. На основі аналізу поняття покарання, визначення та характеристики його ознак з'ясовується суть покарання з позиції підходу законодавця, що відображений у легальній дефініції.

Установлено, що ознаками покарання є такі: 1) покарання становить засіб примусу, через який відбувається комплексний вплив на поведінку особи поза її волею; 2) цей примус застосовується від імені України і лише згідно з обвинувальним вироком України, що ухвалюється відповідно до законодавчо визначених процедур; 3) покарання стосується лише особи, яка в межах тих самих процедур визнана винуватою у вчиненні кримінального правопорушення; 4) суть покарання полягає в тому, щоб у легальний спосіб обмежити права і свободи засудженого.

Наводяться аргументи стосовно того, що покарання є складником кримінальної відповідальності та становить правовий наслідок учинення кримінального правопорушення. Отже, покарання нерозривно зв'язано із вчиненням кримінального правопорушення, а застосування покарання до інших правопорушень унеможливується.

© Письменський Є., 2025